

ГЕОРГИ БОЖИНОВ

БЕНДИДА

chitanka.info

Първо трябва да се преодолеят едни триста метра. Триста метра право нагоре — из улей, дълбан в меката скала от копита и цървули, от пот и време. Навярно е било това дърварски път, текли по него дървета, изтекли и пътят тревясал. Листопадите всяка есен го пълнят с шумоляща мекота, която дъждопадите всяка пролет отнасят. Върло, стена. Крепостна стена, покрита с млад дъбак, източен и прав — една войска от прорасли копия, набучени за страх и бран. Горе, на стената, е почивалото, там се насаждат като боб първите пусии. Има много дъбов жир и глиганите се навъртат тук — ровят с безцеремонни джуруляци, рупат жир и мляцят. Долу потокът съска глухо, там са калявищата и водопоите. Там видяхме първия. Сутринта нашите го бяха ранили случайно, той залегнал в едно гъстаче и се затаил. По пладне кучетата го набараха и дигнаха го пак. Беше нещо настръхнало и свирепо, ръждаво, четвъртито — четири нафтови печки, събрани една до друга. Докато пушката се заклати и слезе от рамото, докато цевите се нагодят — четирите нафтови печки потънаха като полъх в зеления здрач на дола...

... После пътеката тръгва равно, без почивки, и полека се въззема. Все из гората, през папрати, през ручеи, все из гората, дави се в мрачини и изплува в проглед, все из гората, спада за малко някъде и пак се въззема. Все полека, все из гората, все нагоре. Догоре. Докато стъпи на Бендида.

Ходехме из Бендида за лешници. Ходехме и по лов. Но лешниците са по-сигурни. Пълно е с лещаци навътре в дола. Наричат го тоя дол иначе Бендишка лъка. Бендишка? С един мой приятел събирахме дърва за колиба и гадаехме името какво ще рече. Дали идва от „бендисвам“, което иска да каже „харесвам“? Или от Бендида Ловджийката, тракийската богиня на лова? Бендиса ни Бендида. Така и я нарекохме тая планинска копаня. Има там горе една заоблена скала, голяма скала, на темето ѝ издълбано сърце — и то голямо. Дали не е била жертвеник някакъв тая скала? По-горе, под върха, под самия Цари връх, има друга една, още по-голяма скала, самата тя като връх издува купа си — и на нея изрязан дъбов лист. На други места, все по тия овални, обтекаеми скали, бухнали гъбено от земята, срещяхме изображения на стрели и копия. Може да беше всичко това хитра игра

на стихииите. А може пък наистина траките да са избрали това място, пълно с дивеч, за оброчище или капище на своята богиня и на своите ловджийски празници? Може или не може — не можем да знаем. Допадна ни тоя дол, както преди четиресет века навярно допаднал на траките. Дол, гора, в дъното на гората — поток, тук-там полянки, устата на дола тясна и остро отсечена, като зурла отсечена, а главата нагоре широка, с широки простори. Това дава на дола нещо закътано и охолно вътре, а недостъпно отвън. А в най-закътаното, най-дивото, съкровено, дете всяка година викачите изкарват от гъстака по две-три мечки вместо глигани — там с друг един мой приятел избирахме място за колиба и измисляхме колибата. Мястото беше като подложена шепа с тия закривени пръсти на дърветата и на един от пръстите оставихме белег с няколко сачми — да се знае и помни...

Тук всичко било натъпкано с гори, бор и смърч, било преспа от гори. Минал някога с булюците си някой полудив чобан каракачан, черноовчар или урук. Прекарвал булюците по рудината горе, слизал на юг да зимува. Минал и секнал огън на гората, та като се върне напето, да намери по-големи паши за булюците. Паши, не гори, за какво са му гори. Полудивият не е подозирал, че той пръв, заедно с овчарите булюци, прекарвал през гората някаква цивилизаторска мисия... От старото пожарище още стърчат почернелите смолести мумии на дънери и сам-там се дига по някой зеленясал от старост, белобрадясал патриарх на старата гора. А новата настъпва силно нагоре. В ниското заляга темелът на дъбовете, натежали от жир, там са кочините на дивите свине, техните тайни легала. След това почва леска, бук, бреза. Горе — иглолистно. Свърши иглолистното и над него, най-горе по билото, се отгръщат билковите пасища на сърни и кошути.

... Неловки са някак всичките тия описания на природите, има в тях някакво неясно кощунство. Така било, онака било... „Ах, колко е прелестно!...“ — възкликва нечий превзет дамски възторг. Не е прелестно, госпожо. Дружко е. Не знаем какво точно е, защото и това дружко намира в общите думи на хората само общ образ. Защото хубостта, и природната, не се описва. Преживява се. От всички и от всекиго по негов код, безотчетно и безсловесно. Защото у всяко чуждо описание е замразено едно чуждо общение, което замества твоето. И

защото всяко описание, всяко публично преживяване на една съвсем своя любов, дори да отекне в чуждото съпреживяване, е себепоканен и празен оборот от отминало, единствено, еднократно чувство, чиято прекрасна и гореща някога жива изменчивост е охладена в спомен. Но това е изкуство — ще ни кажат, — ние го четем или гледаме като изкуство... Ами, ами. Изкуство е непосредственото съзерцание, не посредственото. Но работата не е и до съзерцание даже. С природата всеки разговаря сам, на свой език, прачовешки праезик. И всеки заекващ, сричан разговор с нея по масово тиражирани екскурзоводски разговорници е подозрителен.

Човек е открил природата по-късно от планетата си, макар че природата е най-древната негова люлка. Човек не може да остане вечно в люлката. Но когато остане без люлката, усеща смъртно безпокойство, каквото безпокойство непременно усеща и коренът, когато го изтръгнат от почвата му. Природата е най-дълбоката почва не само на човешкото съществуване, но и на човешките естетически възможности. Па и етически възможности. Оттам, от нея тръгва всичкото онова хубаво и добро, което завинаги остава в пътната житейска торба на човека като мярка на хубавото и доброто. И без което човек остава гола, зъзнеща бройка в сред безброя от бройки. Дивакът, първият, от когото сме поникнали всички, не е забелязвал природата, защото е бил сам и почти само природа. Забелязването е вече отделяне, вече противопоставяне, съзерцание на възприемането, не на възприеманото. И неизбежно, смъртоносно отчуждение. Затова: нека човек сам припомня първите люлчени междуметия на праезика и сам съставя от древните срички свои, днешни думи. За да не забрави, че на общение с човеците човек се е научил от общението с общата човешка почва. За да помни, че красота има само в общението. И никъде другаде.

... Хубава е Бендида. Хубава е, но ние не знаехме това. Нарочно се правехме, че не знаем, за да не развалим със знаене и приказки хубостта ѝ. Течащата, променлива хубост на времената ѝ, които са само две и почват с едно лято, с един безкраен юли, зеленоплиснат, избуял няколкомесечен юли, луд-полудял от сокове, от дъхове на шипки и мащерки, пиян от слънце и роса. После... Лятото дълго се

задържа топло, лешникът дълго зрееше и ние следяхме от неделя на неделя напредващите знаци на това зреене, докато най-сетне окапа на земята и зарина земята с лешникова градушка. Бендида беше все така слънчева, мека и ласкава, шарките на тревите догаряха бавно и дивите пчели още се лутаха из тях. Гората беше все така бурна и разнозелена... И изведнъж за един ден гората обърна ново лице: всички преходи на зеленото в златно и в огнено с червени жили, замъглени от синьо, и смес на всякакво друго, пламнало в безреда, но в някакъв негов си, таен, магиен ред сякаш. Под чистата синева на небето гората светеше цялата и връщаше цялото слънце, което бе поела от своя ликуващ юли. Гората бе пременена за своя последен празник, нетраен като всеки празник, и тоя празник влизаше наситено и пълно в ненаситното човешко око, за да остане трайно само там. Под краката плъстта на първата опадала, отшумяла, шумяща шума шушнеше в тишината сушаво-оглушително и настилаше пътеките. Леската увеси обичките на новите реси, от пъпките се подадоха мъничките остри свитъци на бъдните листа — и стоеше в пъпките, и тръпно чакаше цялата многоцветна светлина на бъдния празник... Това беше радостно богатство, пръснато нашироко, с широка ръка.

И пак несетно се превъртяха времената, и дойде зима, зимовита и снеговита. Долу равнината нагизна в скрежни, безнадеждни мъгли. Горے — ясно слънце. В прозрачните гори на Бендида седефено блеснаха преспи, под преспите заспаха потоците, над преспите синна синьо небе и от небето струи тишина. И по цял ден в тишината мечат и дрезгаво бляят кошути, усетили първите сладостни, предлетни тръпки на живот в утробите... Ето това: снеговете, слепящо блеснали, бездънните синини, бликнали вирово, гълбните сини тишини, блейнали кошутено... всичко това беше пак радост, зрееща в зимна утроба и разпиляна така, нашироко, от широко сърце. Ей така — за никого.

А всъщност — за нас.

Ето: гората и природата имат много гледни точки и много значения. Дървесинно, да кажем. Гората и природата произвеждат дървесина. А покрай дървесината произвеждат красота. Красота, нужна на човеците, за да живеят човешки; нужна на живота, за да не закърнее животът на живите всред цивилизацията на механизмите.

Това се знае, разбира се, и се узнава все по-тревожно. Може би е време и може би крайно време е смиреното осъзнаване на тая тревога да намери изход в някакво дело или начало на дело, горскостопанско или народно. Трябва да се мисли, след това да се действа за красотата на гората и природата. За дивата красота на гората и природата. За токоизправителя на нашите изтощаеми акумулатори, които от време на време и винаги се нуждаят от зареждане с прясна сила. За мълчаливия разум на неразумното, който уталожва дребните човешки безумия и прави равновесието им. За всичко, което е почва на човешкия корен. Във всичките действия и бездействия на човешкия корен спрямо човешката почва трябва да стои човешката мяра *красота*. Която да ни обгръща отвред и отвред да прониква у нас, просто като въздух, като наша съставка, проста и незабележима — до въздушна незабележимост. Както при първите, от чиито дънери сме издънки...

... Беше времето, когато буковият лист на Бендида губеше тъмния зелен блясък на лятото си, за да върне блясъка на слънцето. Беше ноемврийски ден, горещ ноемврийски ден. Всичките мъгли бяха слезли долу, бяха налели низината и полюшваха леко своята подравнена езерна белота. Горестанаха небето и слънцето. Тогава поставиха ловеца на едно място и му казаха: тука стой и не мърдай, чакай... Той постоя малко, почака. После му омръзна да стои на едно място и мръдна нагоре. Из просеката, по сухата хлъзгава трева. Не беше и просека, а дълга стръмна поляна, тя делеше гората на две. Гората светеше, слънцето светеше, беше горещо. Той свали дрехата си и остана по риза. Искаше да свали и ризата, но в това време далече из гората се чува пушки, лай на кучета и викове на викачи. Той гледаше поляната, беше празна. Само с края на окото мерна тогава как сенките на гората затрепкаха бързо, как шарката от сенки и светлини заигра. Животното спря на поляната, там, далече долу, дето той бе стоял преди малко. Спря и се обърна назад към гората, отдето кучешкият лай набъбваше ясен. Изстрелът го повали мигновено, то се смъкна зад сухия клонак на едно паднало дърво и остана там, заплетено в клоните, зад високите треви. Или потъна в ниското и избяга? Не, падна, той го видя как падна, добре видя как се смъкна изведнъж. Искаше да затича надолу, да провери и изживее сполуката на изстрела,

извади празната гилза и бръкна за нов патрон. И тогава усети как сенките отново затрепкаха бързо, лъч от тъмно и светло пробегна в застоялостта на гората, по равната мека плъст на шумата. Идваше насам и спря в края на гората, застана с дигната глава — гледаше поляната. Но на поляната нямаше никой. Там, зад клоната на сухото съборено дърво, не живееше вече нищо. Той видя очите на животинчето; ваклите невинни очи го гледаха синьо. И тръгнаха доверчиво към него. Поспряха и тръгнаха пак. Защото той беше единственото живо и добро нещо на поляната, единствената закрила — отзад идваха кучетата и вече се чуваше хриптящият им стръвен дъх.

Тогава блъсна гърмът. Животинчето подскочи и падна, праметна се няколко пъти надолу по изсъхналата трева в стръмнината и изчезна. Той хукна надолу, тръпен. Видя го, лежеше до едно дърво, дървото го бе спряло. Лежеше изправено, подгънало крака, като да почиваше, шията дигната високо нагоре, тъмносините очи гледаха някъде надалече, замислени и невиждащи. Той прегърна нежната шия на животинката, искаше да погледне очите ѝ, за да намери прошка у тях; но очите не го гледаха, те гледаха надалече, гледаха отвъд света и тъгата на смъртта бавно застилаше синината им. Той искаше да върне живота, викаше го да се върне и го молеше. Но животът изтичаше заедно с кръвта от шията по тревата. Над гърдите, отдето започваше гладката нежна шия, непоправимо бе влязло оловцето и отвътре по пътя му бликаше червено-пенесто. И бавно се стичаше надолу.

... Сиротинката мъничка, тя бе тръгнала към него така невинно, така доверчиво, като към майка, като към майката, която вече нямаше да стане. И поблея веднъж тихо и гръдно, със затворена уста. Само веднъж поблея и повика. Нямаше кой да чуе и да се отзове. Беше дете и цялата невинна синина на света стоеше в очите му и гаснеше с тях... Той подпря пушката на дървото и се изправи. Цевта още димеше леко. Не знаеше кога я е вдигнал и защо, и какво точно бе станало между окото му и показалеца на дясната ръка. Не беше потресен, в нищо не се закле. Спокоен беше, гледаше трезво и спокойно. Но знаеше, усещаше: някоя от основите бе разклатена и вече не държи; нещо се бе преобърнало, нещо предишно и привично бе станало невъзможно.

... Той копаяше картофи, имаше два реда картофи в гората и сега ги копаяше, пчелите бръмкаха работливо около него и той се навеждаше, за да не стои на трескавите пчелни пътища. И се радваше на слънцето, на зелената гора, на пчелите, които излитаха и долитаха, позлатени от слънцето, и мърдаха смешно с крачка по прелките — кошничките им, натоварени с прашеца, крачеха като шалварки. Привечер нахрани пчелите и си отиде. През нощта валя дъжд. На другия ден видя дирите, широкодлани и тежки, на топчестите пръсти ясно личаха ноктите — по разкаляния, просъхващ път. Мечката дошла отгоре, тръгнала по черния път, кривнала да излезе на шосето. Но се отказала. Постояла, потъпкала на място, помирисала. И ударила през потока, излязла на полянката, омела широка диря в тревата. И от пчелите, и от радостта не бе останало нищо, нищо.

Нямаше връзка между двете мънички събития. Те така и щяха да си останат незаписани в обширните горски хроники, щяха да потънат във всепоглъщащата безкрайност на забравата. Но за ловеца това нямаше никакво значение — той упорито виждаше връзка.

Посърна и се примири. Има, каза си той, има справедливост на тоя свят; има равновесие на справедливост и несправедливост. И несправедливостта не може да бъде безкрайна, защото ще натези и ще катурне света.

Той беше убеден, че тук бе работила справедливостта, разсеяна и трайна, пропита в нещата. Може би бъркаше Бендида с Темида.

А може би и не бъркаше нищо.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.